

<https://doi.org/10.59849/2313-5204.2024.1.54>

TUĞÇE NUR KESİN (Türkiye)*

DİVÂNU LUGÂTİ'T-TÜRK'TE İNSANIN DIŞ GÖRÜNÜŞÜ

ÖZET

Kaşgarlı Mahmud tarafından 11. yüzyılda yazılan *Dîvânu Lugâti't-Türk*, bir sözlük olmaktan ziyade Türk tarihi, coğrafyası, etnolojisi, mitolojisi, folkloru, dili, edebiyatı üzerine tanıklarıyla bilgi veren bir ansiklopedi niteliğindedir. Eserde, Türk kültürüyle ilgili pek çok malzeme yer aldığı için eserin Türkolojinin temelini attığı da söylenebilir. İçerisinde atasözü (saw), bilmece (tabuzgu), ninni (balu balu), anonim şiiirler, anlatmalar, halk inanışları, yemek kültürü ve genel manada sosyal hayatın izlerine rastlanmaktadır.

Bir eserden, sosyal hayatın izlerinin yanında insanların dış görünüşü hakkında da bilgi edinilmesi mümkündür. Edebî metinlerde insanın dış görünümünden karakterini tanımlayan eserler mevcuttur. Bu eserler kıyafetnâme olarak adlandırılmıştır.

Bu çalışma *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te insanın dış görünüşü üzerinde durarak ona bir nevi kıyafetnâme işlevi yüklemiştir. Dış görünüşe bakarak o dönem kadın ve erkeklerinin özellikleri üzerinde çıkarımlarda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Dîvânu Lugâti't-Türk*, Kaşgarlı Mahmud, Türk dili, kıyafetnâme, dış görünüş.

GİRİŞ

Kaşgarlı Mahmud tarafından 11. yüzyılda yazılan *Dîvânu Lugâti't-Türk*, bir sözlük olmaktan ziyade Türk tarihi, coğrafyası, etnolojisi, mitolojisi, folkloru, dili, edebiyatı üzerine tanıklarıyla bilgi veren bir ansiklopedi niteliğindedir. Eserde, Türk kültürüyle ilgili pek çok malzeme yer aldığı için eserin Türkolojinin temelini attığı da söylenebilir. İçerisinde atasözü (saw), bilmece (tabuzgu), ninni (balu balu), anonim şiiirler, anlatmalar, halk inanışları, yemek kültürü ve genel manada sosyal hayatın izlerine rastlanmaktadır. “Eser edebî örneklere yer vermesi açısından bir edebiyat antolojisi özelliği kazanmıştır. Türk kültürüyle ilgili pek çok malzeme bulunduğundan dolayı bu eserin Türkoloji'nin temelini attığı da iddia edilmiştir” (Ülkütaşır, 1972: 37). Eser içerisinde atasözü (saw), bilmece (tabuzgu),

* Arş. Gör., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Dr. Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili Bölümü, E-mail:tugce339@gmail.com.

Bu yazının kaleme alınmasında yüksek lisans tez danışmanım kıymetli hocam, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Serkan ŞEN'in öneri ve katkıları olmuştur. Kendisine bu vesileyle bir kez daha teşekkür ederim.

ninni (balu balu), anonim şiirler, anlatmalar, halk inanışları, yemek kültürü ve genel manada sosyal hayatın izlerini sürmek mümkündür.

Edebî bir tür olarak insanın dış görünümünden karakterini tanımayı konu edinen eserlere kıyafetnâme (قیافتنامه) denilmektedir. Arapça *kavf* kökünden türeyen *kıyâfe(t)* (قیافت) “iz sürme, kıyafet” ve “vücut yapısından soyunu anlamaya çalışmak” anlamına gelir (Mutçalı, 1995: 743). Kelimenin Türkçe ve Farsçada ayrıca “kıyafet, görünüş, kılık, sima, çehre” mânaları da vardır (Kantar 1954: 480). “*İlm-i kıyâfet* zamanla bir bilim dalı hâlinde gelişmiştir. İnsanın görünen dış özelliklerine bakarak görünmeyen iç özelliklerini anlamaya çalışan kimseye de *kâyif* veya *kıyâfet-şinâs* denilmiştir. Arapça’da *firâse(t)* kelimesi de ‘iz sürmek, birinin arkasından gitmek’ anlamına geldiğinden Arap âlim ve edipleri kıyafet yerine daha çok *firâset* kelimesini kullanmışlardır. Folklorda ise kıyafet ‘el falı ve yüz falı’ mânalarını kazanmıştır” (Mengi, 2002: 514).

Bu çalışmada *Divânü Lügati’t-Türk*’te insanın dış görünüşü üzerinde durularak ona bir nevi *kıyafetnâme* işlevi yüklenmiştir. Dış görünüşe bakılarak o dönem kadın ve erkeklerinin özellikleri üzerinde çıkarımlarda bulunulmuştur.

1. *Divânü Lügati’t-Türk*’te Kadının Dış Görünüşü

Divânü Lügati’t-Türk’teki kadına ilişkin unsurlar; kadının statüsü ve yaşayışı hakkında bilgiler verir. Eski Türklerde, kadının konumu etkindir. “Çünkü dil, cinslerin özelliklerini karşılarken, kelime sayısının azlığı ya da çokluğu, temsil edilen cinsin toplumsal gücünü, statüsünü, konumunu ifade eder” (Özdarıcı, 2011: 130). “*Dîvânü Lûgat-it-Türk*’te Kadın ve Kadına İlişkin Unsurlar” çalışmasında Özdarıcı şunları söyler:

“Sosyal statü içerisinde farklı ve çeşitli roller üstlenen kadın yer yer sıradan bir kadın (*uragut/urağut, kis, ewlük, işlar, işiler, işler, kariş, kişi, özüük, tışı, tişi*), bazen bunun tam zıt ucunda yer alan asil bir kadın (*altun tarım, oğlagu katun, katun, tarım*), prenses (*kunçuy*), cariyeye (*as, kaçaç, karabaş, kırkın, kız-, kırnak, kapaklığ kırkın, küng, tal bodhluğ, yalnguk, yinçge kız, yinçke kapaklığ*), ev kızı (*ev kızı, ev kapaklığı*), hizmetçi (*eget, egetlik karabaş, karabaş, mamu*), sevgili (*tuz kıya, tuzak, tuzakı*), gelin (*kelin*), bazen anne (*aba, ana, apa, hana, uma*), emzikli kadın (*beşikliğ uragut*), süt nine (*awurta*), dokumacı kadın (*küzük*), dul kadın (*kudhuz, tul tugsak, tul*), kuma (*küni*), yaşlı kadın (*açı, eçi*) gibi roller üstlenen kadın bazen de yaşanan hayat içerisinde ‘düşmüş kadın’ olarak dikkatlere sunulur. Kadının bu türden özelliği ‘ortaya düşmüş’ (*ekek işler, ersek*), ‘oynak’ (*kiçin-, oxşagu, oynak işler, oynaş*), ‘arsız ve yüz­süz² (*ekeklik*) gibi sıfatlarla nitelenir” (Özdarıcı, 2011: 129).

Aşağıda tespit edilen kelimeler anlamlarıyla birlikte listelenmiştir:

açı: yaşlı kadın, hanım nine. Barsganca (I: 87).

beçel: sünnet edilmiş kadın; hadım edilmiş erkek; iğdiş edilmiş ve başka hayvanlar (I: 392). Sakat insan veya hayvan¹ (Derleme Sözlüğü I: 593).

¹ Besim Atalay dizin kısmında açıklamayı sünnet edilmemiş kadın olarak yapmıştır. Yazımdan kaynaklanan bir hata olabilir. Beçel kelimesi derleme sözlüğünde “sakat insan veya hayvan” olarak varlığını sürdürüyor. Bu çalışmada kelimenin sakat anlamı esas alınmıştır.

- eçi:** yaşlı kadın, hanım nine (I: 87)
erttini özük: bedeni inci gibi kadın (I: 141).
işler bilezükledi: kadın bilezik takındı (III: 205).
kız but ürüdi: kız firuze takındı (III, 120).
kız kesmelendü: kız zülüflendi (III, 203).
kız yinçü tolgadı: kız inci takındı (III, 289).
kög: ayna yüzünde meydana gelen pas; kadınların yüzüne düşen çillik (III: 132).
kurtga: koca karı (III: 259).
onğıklan-: zülüflü olmak, takma saçlanmak (I: 312).
örgüç: kadınların başlarında bulunan saç örgüsü, örülmüş saç (I: 95, 103)
örgüçlen-: örgülü saç sahibi olmak (I: 313).
örküç: örülmüş saç (I: 103).
özük ertini: bedeni inci gibi temiz olan kadın (I: 71)
saraguçlan-: başörtüsü örtmek (III: 205).
tal bodhluğ: boyu düzgünce kişi; -en çok- ince uzun cariyeler için kullanılır. (III: 156).
uragut bezendi gozandı: kadın bezendi, süslendi (II: 155).
uragut Bürünçük urundu: kadın başörtüsünü örtündü (I: 201).
uragut Bürünçük sarındı: kadın başörtüsünü örtündü (II: 151).
uragut kirşenlendi: kadın yüzüne düzgün (beyaz boya) süründü (II: 278).
uragut onğıklandı: kadın takma züluf koydu, keçi kılından yapma züluf takındı (I: 312-313).
uragut katunlandı: avrat hanımlandı, han karısı şekline girdi (III: 206).
uragut saraguçlandı: kadın baş örtüsünü örttü (III, 305).
uragut ökmeklendi: kadın küpelendi (I: 314).
uragut yogurkan Büründi: kadın yorgan Büründü (kadın örtü örtündü, peçelendi) (II: 141)
yinçke kız: yatağa alınacak, yetişkin cariyeye ve kız; kız oğlan kız (I: 326).

2. *Divânü Lügati't-Türk'te Erkeğin Dış Görünüşü*

Türk toplumunda erkek ve kadının birlikte omuz omuza her işte birlikte yer aldığı bilinmektedir. Toplum hafızası olan eserlerde de bu durum böyledir. Kadın gibi erkeğe dair ifadeler de *Divânü Lügati't-Türk'te* geniş yer tutmaktadır. Erkeğin yaşına göre isimlendirmeler, saç, sakal, beden durumu gibi unsurlar eserde kendisine yer bulmuştur.

Aşağıda erkeğin dış görünüşüne yönelik *Divânü Lügati't-Türk'te* tespit edilen kelimeler listelenmiştir:

- ak sakal:** saçı sakalı ağarmış, kocalmış (I: 81).
ağan er: genizden lâf söyleyen insan, genzek (I: 77).
awıçga: kocamış kişi, ihtiyar adam (I: 143).
aybanğ er: kel adam. Çiğilce (I: 116).
beçel: sünnet edilmemiş kadın; hadım edilmiş erkek; iğdiş edilmiş ve başka hayvanlar (I: 392).
çolak: çolak, sakat adam (I: 381).

- çümerük kişi:** her zaman gözü sulanan, gözü az gören adam (I: 488).
ernğeyü: altı parmaklı adam (I: 136).
ernğeyü: çok kısa boylu, boyu iki arşın olan adam (I: 136).
er suwluk urındı: adam, sarığını sarındı. (I: 201).
etrek: rengi kızıla çalan sarı adam. Oğuzca (I: 101).
ıdhınçu saç: erkeğin sonradan bırakılan saçı (I: 133).
ısrım kişi: suratsız, sıkıntılı adam (I: 107).
kal: yaşlı adam (I: 409).
karnagu er: koca karınlı adam (I: 491).
karnak er: koca karınlı adam (I: 473).
karvı kaşlığ kişi: yay gibi ince kaşlı adam (III: 516).
kırbas er: başında saç olmıyan adam (I: 459).
kırık er: çolak (I: 382).
ogla: genç, yiğit. Arguca. (I: 129).
ortu er: orta yaşlı adam (I: 124).
ölüt er: kuvvetten düşmüş, yaşlı kimse (I: 52).
salındı: atılan; çıkarılan; erkeğin arkaya doğru salıverdiği saç (I: 449).
sokar: boynuzsuz hayvan; başı saçsız adam (I: 411).
sulındı: erkeğin arkaya doğru salıverdiği saç (I: 449).
şütük sakal: köse sakal (I: 390).
takuzmak er: etine dolgun, bodur kişi (I: 504).
taylanğ er: ince, kibar, güzel, boylu boslu, rengi parlak, elbisesi temiz adam –en çok gençlerde kullanılır- (III: 386).
taylanğ yigit: dalyan-daylan- gibi genç (III: 386).
tayuk er: ince, kibar genç (III: 166).
teke sakal: teke sakallı, köse adam (III: 228).
tok er: başında Türkler gibi saçı olmıyan, Türkler gibi saç bırakmıyan (I: 332).
türk yiğit: gençlik çağının ortasında olan genç (I: 353).
yumuz (yumız) er: etli, tıknaz adam (III: 10).

3. Divânü Lügati’t-Türk’te Cinsiyet Belirtmeyen Kelimeler

Kadın ya da erkek için kullanıldığı net olarak anlaşılmayan fakat insana ait unsurları içinde barındıran kelimeler bu başlık altında listelenmiştir. Güzellik, zayıflık, ekşi yüzlü olma, çakır gözlü olma, kıvrıcık saç vb. kelimeler için *Divânü Lügati’t-Türk*’te kullanılan kelimeler şöyledir:

- adhrı butluğ:** Bacakları açık kişi, eğri bacak (I: 126).
axsak: aksak, topal (I: 119).
ajmuk taz: başı şapla sıvanmış gibi kel (I: 99).
ala: ala, alaca; ala tenli, alaca tenli kişi (I: 81).
alar-: kamaşmak -göz-; kızarmak, al olmak; ala olmak, alacalaşmak (I: 179).
aluk: kel, daz; kaba, haşın (I: 67).
arık: zayıf cılız (I: 66).
arsal saç: kızıla çalar saç, kumral saç (I: 105).
asurgan: çok aksıran (I: 156).

- balıĝ:** yaralı (I: 242).
başıl: başı ak (I: 481).
başıl: tepesinde beyazı bulunan (I: 481).
bogurda saç: kıvrıcık saç (I: 488).
burıř: deride ve elbisedeki buruřukluk (I: 367).
burkı: ekşi yüz; kırık (I: 427).
burkıt-: -yüz- buruřturmak, ekřitmek (II: 339).
buruř-: -yüz- buruşmak. (II: 94).
büktel: orta boylu –insan hakkında-; yassı arkalı, oturamalı -at hakkında- (I: 481).
çakır: gök gözlü, çakır gözlü, çakır. (I: 363).
çakrak: kel, daz (I: 469).
çewřenĝ: gözü sulu, gözü her zaman akan kişi (III: 385).
çil: çirkinlik, çil. Oĝuzca (III: 134).
çulkuy eliĝ: eli çolak (III: 242).
ernĝeyü: çok kısa boylu, cüce (I: 136).
kamĝı yüzlüĝ: çarpık yüzlü (I: 426).
karagu: kör (I: 446).
karaksız: gözsüz (I: 497).
karaklıĝ: gözlü, gözü olan her hayvan (I: 497).
karı: yaşlı, ihtiyar, yaşlı olan herhangi bir şey (II: 30; III: 128, 222, 223, 421).
karızan: çok kocamış kişi (I: 448).
katurgan: çok sevenen; çok öĝülen; çok gülen (I: 516).
kefgek: peltek, kekeme kimse (II: 289).
kenç: genç, çocuk; her hayvanın küçüĝü (I: 169, 278; III: 181, 438).
kesme: kâkül, zülüf, perçem (I: 11, 233, 434).
kesmelen-: zülüflenmek, kâküllenmek (III, 203).
ketü: çolak. Kıpçakça (III: 219).
ketüt: ekşi suratlı, buruřuk yüzlü (II: 284).
kıngır: şaşı, yan bakış (III: 363).
kıngru: yan, şaşı (III: 23).
kırtışlan-: güzelleşmek, güzelliĝi artmak (II: 272).
kırık: sakat (I: 382).
kırık adhak: topal (I: 382).
kıwal burun: çekme burun (I: 412).
könik-: arkadaşlarından geri kalacak derecede zayıflamak (II: 165).
körk: güzellik (I: 353, II: 340).
körklüĝ: iyi; güzel ve gösteriřli; dostça (I: 45, 319, 353, 461; III: 43).
körkedh-: güzelleřmek (II: 340).
körket-: güzelleřmek (II: 340).
kümüř tigin: rengi gümüř gibi saf köle (I: 413).
mayguk: paytak kimse; top tırnaklı hayvanlardan tüyleri kısa olan (III: 175).
menĝ: yüzdeki ben (III: 359).
menĝliĝ: benli (III: 359).

- müñgüzgek:** çalışma yüzünden elde peyda olan katılık, nasır (III: 388).
- onğuk-:** solmak, rengi atmak; hastalık ve benzerlerinden dolayı buruşmak, tazeliğini ve parlaklığını kaybetmek (I: 216, III: 395).
- önğiklen-:** zülüflü olmak, takma saç -zülüf- takmak (I: 312).
- önğlen-:** renklenmek, kızarmak; hastalıktan sonra rengi yerine gelmek (I: 289).
- örme saç:** örme saç (I: 11, 129).
- örçük:** örülmüş saç. Oğuzca (I: 103).
- pürçek:** insanın kâkülü, perçemi; atın perçemi (I: 476).
- saçlığ:** saçlı (I: 464).
- sengil:** insanın yüzünde çıkan siyil, ergensellik; yüzde olan çiğit hastalığı (I: 483).
- sığan saç:** sığanmış saç, kıvrıcık olmıyan saç (I: 403).
- sızgağ:** dişlerin arasındaki açıklık (I: 464).
- sın:** boy, bos (III: 138).
- sınlığ:** boylu, boslu (III: 138).
- sigil:** siyil (I: 394).
- soriş-:** yüzü ekşimek (II: 96).
- suwlanğ:** dalı budağı olmıyan ağaç; kıvrıcık olmayıp düz olan saç (III: 386).
- sükül:** siğil (III: 301).
- taşırkan közlüğ:** patlak gözlü, lokma gözlü (I: 521).
- taz:** kel, daz; boynuzsuz; bitkisiz, çorak (I:26, 313; II: 41, 52; III: 148, 149).
- tegil-:** şaşılasmak, tek gözlü olmak (II: 130).
- tırnğak ürünği:** tırnak beyazlığı (I: 134).
- tokluk:** tokluk; insan başı saçsız ve hayvanın başı boynuzsuz olması (I: 469).
- turlak:** zayıf; her hayvanın arığı; insanın ihtiyarlayışında zayıflığı (I: 467).
- tüklüğ:** kör (I: 477).
- ulaş köz:** süzgün ve yakışıklı göz (I: 59, 60).
- ürünğ:** ak olan nesne; ak beyaz (Oğuzlardan başkalarınınca); gençlerin tırnakları üzerinde bulunan aklık (I: 134, 330, 382; II: 12).
- yabaku bol-:** baştaki saç keçelenmek (III: 36).
- yamlığ köz:** içerisine çörçöp kaçmış olan göz (III: 42).
- yarp:** insan sevinince yüzüne gelen parlaklık, yalabıklık (III: 6).
- yarpadh-:** iyileşmek, ayağa kalkmak, serpilip büyümek (II: 351).
- yarpat-:** iyileşmek, ayağa kalkmak, serpilip büyümek (II: 351).
- yaşlığ:** yaşlı, genç olmıyan (III: 42).
- yawrı-:** hali kötüleşmek; yoksulluk veya hastalık yüzünden arıklamak (III: 304).
- yetrüm saç:** salıverilmiş, bırakılmış saç, birinciden sonra bırakılan saç (III: 47).
- yetüt saç:** sonradan bırakılan saç (II: 287).
- yiğit:** yiğit, genç, her şeyin genci (I: 25, III: 8).

SONUÇ

Bu çalışma neticesinde kadının dış görünüş özelliklerinin *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te kayda değer bir yere sahip olduğu tespit edilmiştir. Kadın, bir birey olarak ele alındığında yaşı, saç şekli, bedensel özellikleri (boyu, beden temizliği, sağlık

durumu), başörtüsü kullanması, yüzüne boya sürüyor olması, küpe, bilezik gibi takılar kullanması *Divânü Lügati't-Türk*'ten edinilen bilgilerdendir. Toplum hayatında analık özelliğiyle öne çıkan kadın, daha bu dönemlerde bir birey olarak vardır. Bunu eserde tespit edilen kelimelerin sayısı ve niceliği bakımından söylemek mümkündür.

Çalışmada kadına dair öne çıkan dış görünüş özelliklerini şöyle sınıflandırmak mümkündür: Yaşa göre kadın için kullanılan kelimeler (*açı/eçi, kurtga, yünçke kız* vb.), kadının saçı ve boyu hakkında kullanılan kelimeler (*kız kesmelendü, onğıklan-, örgüç/örküç, örgüçlen-, tal bodhluğ*), kadının süsüyle ilgili kelimeler (*işler bilezüklendi, kız but üridi, kız yinçü tolgadı, uragut bezendi gozandı, uragut kirşenlendi, uragut ökmeklendi*), kadının örtüsüyle ilgili kelimeler (*uragut bürünçük urundu, uragut bürünçük sarındı, uragut yogurkan büründi, saraguçlan-, uragut saraguçlandı*).

Erkeğin dış görünüş özelliklerini incelediğimizde saçı, sakalı, beden durumu, yaşa bağlı olarak kocalmış ya da genç ifadelerinin yanında en dikkat çekici unsur “*tok er*: başında Türkler gibi saçı olmiyan, Türkler gibi saç bırakmiyan.” ifadesi olmuştur. Demek ki bu dönemde erkeklerin saçına bakıldığında Türk olup olmadığının ayırt edilebileceği bir saç şekli mevcuttu. İnce, kibar ve temiz giyimli erkekler için de “*taylanğ er*” ifadesi kullanılmaktadır. Bu da dış özellikleriyle birlikte huy özelliğini de sunan önemli kelimelerden biridir.

Genel olarak değerlendirildiği zaman *Dîvânü Lügati't-Türk*'te çeşitli insan manzaralarıyla karşılaşılmaktadır. Bu insan görünüşleri bize o dönem toplumunda kişilerinin yaşayış biçimlerini göstermektedir.

KAYNAKLAR

1. Alkan, H. (2013). “Dîvânü Lügati't-Türk'te İnsanlar İçin Kullanılan Niteleyiciler”, *Turkish Studies*, 8/9.
2. Atalay, B. (1985) *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
3. Kanar, M. (1954). *Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*, Tahran: Şirin Yayıncılık.
4. Mengi, M. (2002). “Kıyâfetnâme”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C: XXV, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
5. Mutçalı, S. (1995). *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık Yayınları.
6. Özdarıcı, Ö. (2011), *Dîvânî Lûgat-it-Türk'te Kadın ve Kadına İlişkin Unsurlar*, Sosyal Bilimler Dergisi, 1/1.
7. TDK (2019). *Derleme Sözlüğü*, C. I. Ankara: TDK Yayınları.
8. Ülkütaşır, M. Şakir (1972). *Büyük Türk Dilcisi Kâşgarlı Mahmut*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tugche Nur Kesin (Türçia)

Внешний вид человека в «Диван лугат-ит-тюрк»

Резюме

«Диван лугат-ит-тюрк» созданный Махмуд Кашгари в XI веке, наряду со словарными достоинствами, является энциклопедией знаний по истории, географии, этнологии, мифологии, фольклору, языку и литературе тюрков. Также можно отметить, что эта работа заложила основу тюркологии, поскольку имеется множество материалов, связанных с тюркской культурой. Здесь можно увидеть пословицы (сав), загадки (табузгу), колыбельные (балу-балу), анонимные стихи, рассказы, народные поверья, культуру питания и следы общественной жизни в целом.

Из произведения можно получить сведения о внешности людей, а также следы социальной жизни. В художественных текстах встречаются произведения, описывающие характер человека через внешность. Эти части называются «гияфетнаме» (описание одежды).

В этой статье анализируется внешний облик людей, упомянутых в Диване, а также рассматриваются особенности мужчин и женщин того периода.

Ключевые слова: «Диван лугат-ит-тюрк», Махмуд Кашгари, тюркский язык, гияфетнаме, внешний вид.

Tugche Nur Kesin (Türkiye)

Human appearance in “Dîvânu Lugâti't-Türk”

Abstract

Written by Kashgarli Mahmud in the XI century, “Dîvânu Lugâti't-Türk” is not a dictionary but an encyclopedia that provides information on Turkic history, geography, ethnology, mythology, folklore, language and literature with witnesses. Since the work contains many materials related to Turkic culture, it can be said that the work laid the foundation of Turkology. It contains proverbs (saw), riddles (tabuzgu), lullabies (balu balu), anonymous poems, narratives, folk beliefs, food culture and traces of social life in general.

In addition to traces of social life, it is also possible to learn about the appearance of people from a work. In literary texts, there are works that define the character of people from their appearance. These works are named as kıyafetnâme.

This study focuses on the external appearance of human beings in “Dîvânu Lugâti't-Türk” and gives it the function of a kind of outfitnâme. By looking at the external appearance, inferences were made on the characteristics of men and women of that period.

Keywords: “Dîvânu Lugâti't-Türk”, Kashgarlı Mahmud, Turkic language, kıyafatnâme, appearance.